

Informacinis pranešimas

iš ES narkotikų stebėsenos agentūros Lisabonoje

2023 M. EUROPOS NARKOTIKŲ VARTOJIMO PAPLITIMO ATASKAITA: PAGRINDINIAI AKCENTAI

Didesnė narkotikų pasiūlos įvairovė ir vartojimas kelia naujų iššūkių Europai

(2023-06-16, LISABONA — **NESKELBTI iki 12.00 val. Lisabonos laiku | 13.00 val. Briuselio laiku / CET**)

Dėl didėjančios narkotikų pasiūlos ir vartojimo įvairovės kyla naujų iššūkių narkotikų politikai ir sveikatos priežiūrai Europoje. Tai yra vienas iš klausimų, į kuriuos šiandien atkreipė dėmesį **ES narkotikų agentūra** (Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras, toliau – **EMCDDA**), Briuselyje pristatydamą leidinį **2023 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita. Tendencijos ir pokyčiai** ⁽¹⁾. Ataskaitoje pateikiama naujausia su narkotikais susijusios padėties Europoje apžvalga, nagrinėjamos pagrindinės tendencijos ir kylanti naujos grėsmės.

Visų rūšių narkotikų prieinamumas išlieka didelis, o neteisėtų narkotikų gamybos mastas ir kompleksškumas Europoje toliau auga. Narkotikus vartojantiems žmonėms dabar prieinamos įvairesnės psichoaktyviosios medžiagos, kurios dažnai pasižymi itin dideliu stiprumu ir grynumu. Kadangi šios medžiagos gali būti parduodamos panašios išvaizdos miltelių ar tablečių pavidalu, vartotojai gali net nežinoti, ką vartoja. Ataskaitoje pabrėžiama, jog reikia veiksmingų informavimo apie riziką strategijų, kad vartotojai būtų įspėjami apie žalą sveikatai, susijusią su naujų medžiagų vartojimu, narkotikų sąveika ir stipraus poveikio produktais.

Leidinyje analizuojamos įvairių neteisėtų narkotikų – nuo opioidų ir stimuliantų iki naujų kanapių produktų ir disociatyviųjų narkotikų (pvz., ketamino), vartojimo tendencijos. Taip pat pateikiama naujausia informacija apie naujas psichoaktyviasias medžiagas (**NPS**), kurios ir toliau kelia iššūkių visuomenės sveikatai Europoje. 2022 m. per ES ankstyvojo perspėjimo sistemą (**EWS**) pirmą kartą pranešta apie 41 naują NPS, taigi bendras **EMCDDA** stebimų NPS skaičius išaugo iki 930.

Už vidaus reikalus atsakinga Europos Komisijos narė Ylva Johansson teigia : „Su narkotikais susijęs organizuotas nusikalstamumas kelia didžiulę grėsmę visuomenei. Esu labai sunerimusi, kad šiuo metu Europoje vartojamos narkotinės medžiagos gali būti dar žalingesnės sveikatai nei anksčiau. *2023 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje* rašoma, kad valstybės narės konfiskuoja rekordinį neteisėtų narkotikų kiekį. Per pastarojo meto vizitus į Europos jūrų uostus ir Lotynų Ameriką įsitikinau, kad narkotikų prekeiviai ir toliau skverbiasi į tiekimo grandines, išnaudoja darbuotojus, kenkia bendruomenėms pasitelkdami smurtą ir korupciją. Labai svarbu, kad ES kartu su trečiosiomis šalimis kovotų su prekyba narkotikais visame pasaulyje. Taip pat atėjo laikas suteikti Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centrui didesnius įgaliojimus ir tarptautinį vaidmenį, siekiant efektyviai spręsti didėjančią narkotikų problemą.“

Ataskaitoje pabrėžiama, jog reikia tikslesnių kriminalistinių ir toksikologinių tyrimų duomenų, kad būtų galima geriau suprasti naujų stiprių sintetinių medžiagų, narkotikų mišinių, falsifikuotų medžiagų, besikeičiančių narkotikų rinkų ir vartojimo modelių keliamas grėsmes. Remdamasi savo naujais įgaliojimais 2024 m. agentūra pradės kurti Europos kriminalistinių ir toksikologinių laboratorijų tinklą, kad sustiprintų pajėgumus šioje srityje ⁽²⁾.

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeelas teigia: „Šių metų ataskaitoje akivaizdžiai primenama, kad su neteisėtais narkotikais susijusios problemos yra persismelkusios į visus mūsų visuomenės sluoksnius. Šį reiškinį galiu apibendrinti fraze: *Visur, viskas, visi*. Šiuo metu įsitvirtinę neteisėti narkotikai yra plačiai prieinami, be to, nuolat atsiranda naujų stiprių medžiagų. Narkotikų rinkoje gali atsirasti beveik bet kokios medžiagos,

pasižyminčios psichoaktyviosiomis savybėmis. Dažnai jos būna klaidingai paženklintos arba pateikiamos mišiniuose. Taigi neteisėti narkotikai gali paveikti visus – tiek tiesiogiai pačius vartotojus, tiek netiesiogiai jų šeimos narius, bendruomenes, institucijas ir įmones. Dėl jų mūsų piliečiai vis dažniau susiduria su smurtu, susijusiu su narkotikų vartojimu, ir jo pasekmėmis. Šiandien atkreipiame dėmesį į stimulantų, sintetinių narkotikų ir naujų kanapių produktų keliamus iššūkius. Labai svarbu didinti kriminalistinių ir toksikologinių tyrimų mastą, kad galėtume geriau nustatyti kylančias naujas grėsmes ir apsaugoti visuomenės sveikatą. Taip pat turime daugiau investuoti į paslaugas, kurios dabar turi tenkinti įvairesnius ir sudėtingesnius poreikius.“

Nauji kanapių politikos pokyčiai kompleksinėje rinkoje

Kanapių politikos Europoje taikymo sritis pamažu plečiasi ir dabar apima ne tik nelegalių kanapių kontrolę, bet ir kanapių bei kanabinoidų, skirtų gydymui ir kitoms reikmėms (pvz., kosmetikai, maistui), reguliavimą.

Šiuo metu penkios ES valstybės narės (**Čekija, Vokietija, Liuksemburgas, Malta ir Nyderlandai**) ir **Šveicarija** pradeda o arba planuoja taikyti naujus kanapių tiekimo rekreacinėms reikmėms reguliavimo metodus. Šie pokyčiai, aprašyti ataskaitoje, rodo, jog būtina investuoti į stebėseną ir vertinimą, kad būtų galima visiškai suprasti kanapių poveikį visuomenės sveikatai ir saugumui ⁽³⁾.

Kanapės tebėra plačiausiai Europoje vartojamas neteisėtas narkotikas. Apskaičiuota, kad per pastaruosius metus kanapių vartojo maždaug 8 proc. (22,6 mln.) suaugusių Europos gyventojų (15–64 metų amžiaus). 2021 m. ES konfiskuotas kanapių dervos (816 tonų) ir augalinių kanapių (256 tonos) kiekis pasiekė aukščiausią lygį per dešimtmetį, o tai rodo didelį šio narkotiko prieinamumą. Apskaičiuota, kad dėl problemų, susijusių su kanapių vartojimu, 2021 m. Europoje vienokį ar kitokį gydymą nuo priklausomybės dėl narkotikų vartojimo pradėjo 97 000 žmonių.

Nauji kanapių produktai kelia iššūkių visuomenės sveikatai. Kai kurie produktai, kuriais neteisėtoje rinkoje prekiaujama kaip natūraliomis kanapėmis, gali turėti stiprių **sintetinių kanabinoidų** priemaišų, todėl kelia apsinuodijimo pavojų. Taip pat labai stiprūs ekstraktai ir valgomieji produktai yra siejami su ūmių apsinuodijimų gydymo ligoninių skubiosios pagalbos skyriuose atvejais.

2022 m. **heksahidrokanabinolis (HHC)** tapo pirmuoju pusiau sintetiniu kanabinoidu, apie kurį pranešta Europos Sąjungoje. Jo buvo aptikta dviejuose trečdaliuose visų valstybių narių. Kai kuriose ES šalyse jis parduodamas kaip „legali“ kanapių alternatyva ⁽⁴⁾. Nuo 2022 m. spalio mėn. HHC intensyviai stebimas per ES ankstyvojo perspėjimo sistemą (**EWS**), siekiant geriau suprasti galimą riziką Europai.

Rekordinis kokaino konfiskavimo mastai ir augantis susirūpinimas dėl sintetinių stimulantų vartojimo

Kokainas šiuo metu yra plačiai prieinamas, nes dideli jo kiekiai gabenami komerciniuose konteineriuose per Europos jūrų uostus. Nuogaustaujama, kad tokia padėtis gali prisidėti prie didesnio kokaino vartojimo, žalos sveikatai ir su narkotikais susijusio nusikalstamumo.

2021 m. ES valstybėse narėse konfiskuotas rekordinis kokaino kiekis – 303 tonos. Beveik 75 proc. viso šio kiekio sudarė **Belgijoje** (96 tonos), **Nyderlanduose** (72 tonos) ir **Ispanijoje** (49 tonos) konfiskuotas kokainas. Kaip matyti iš preliminarių 2022 m. duomenų, Antverpene, antrame pagal dydį Europos jūrų uoste, konfiskuoto kokaino kiekis išaugo nuo 91 tonos 2021 m. iki 110 tonų. Esama duomenų, kad organizuotos nusikalstamos grupuotės vis dažniau taikosi ir į mažesnius uostus kitose ES šalyse, taip pat šalyse, kurių sienos ribojasi su ES. Neteisėta kokaino gamyba ES tampa vis reikšmingesnė – 2021 m. likviduotos 34 kokaino laboratorijos (2020 m. – 23), kai kurios iš jų – didelio masto.

Kokainas yra dažniausiai Europoje vartojamas neteisėtas stimulantas. Jį per pastaruosius metus vartojo maždaug 1,3 proc. (3,7 mln.) suaugusių europiečių (15–64 metų amžiaus). 2021 m. tai buvo dažniausia medžiaga, susijusi su pacientų patekimu į ligoninių skubiosios pagalbos skyrius dėl ūmaus apsinuodijimo. Jis paminėtas 27 proc. atvejų. Taip pat esama požymių, kad marginalizuotos grupės kai kuriose šalyse vis plačiau vartoja švirkščiamąjį kokainą ir kreką, todėl reikia didinti žalos mažinimo priemonių mastą. Apskaičiuota, kad 2021 m. buvo 7 500 su kreku susijusių patekimų į gydymo įstaigas atvejų.

Dėl didesnės sintetinių stimuliantų, kurių šiuo metu galima įsigyti nelegalioje rinkoje, įvairovės didėja pavojus visuomenės sveikatai. Istorškai amfetaminas yra dažniausiai vartojamas sintetinis stimulantas Europoje. Vis dėlto esama požymių, kad prie bendrų su stimulantais susijusių problemų Europoje vis labiau prisideda metamfetaminas ir [sintetiniai katinonai](#).

Ataskaitoje taip pat nurodoma, kad dabar stimulantai yra dažniau švirkščiami, kartais vartojami kartu su heroinu ar kitais opioidais. Kuriant intervencines priemones, kurios padėtų mažinti su tokiu elgesiu susijusią žalą, labai svarbu suprasti žalą, siejamą su besikeičiančiais švirkščiamųjų narkotikų vartojimo modeliais.

Galimas mažiau žinomų medžiagų pavojus sveikatai

Ketaminas, kuris medicinoje vartojamas kaip anestetikas ir skausmą malšinantis vaistas, kai kur labiau įsitvirtina kaip rekreacinis narkotikas. Paprastai jis yra vartojamas įkvėpiant per nosį. Kartais jo aptinkama kitų narkotikų mišiniuose, įskaitant MDMA miltelius ir tabletes. Ilgą laiką ketaminą vartojantys asmenys gali patirti sveikatos problemų (pvz., šlapimo pūslės pažeidimų).

Susirūpinimą kelia kuriose Europos dalyse kelia išaugęs diazoto monoksido („juoko dujų“) vartojimas pramogai. Neseniai parengtoje **EMCDDA** apžvalgoje ⁽⁵⁾ atkreipiamas dėmesys į riziką, susijusią su šia medžiaga, kuri, atrodo, dabar yra prieinamesnė, pigesnė ir populiarnesnė tarp kai kurių jaunuolių. Ši rizika gali apimti apsinuodijimus, nudegimus ir plaučių sužalojimus, o kai kuriais ilgo vartojimo atvejais – nervų pažeidimus. Esama svarių argumentų, kad narkotikų prevencijos ir žalos mažinimo tarnybos savo veikloje turėtų atkreipti dėmesį į šią medžiagą. Įvairiose šalyse šios medžiagos pardavimas ir vartojimas reglamentuojamas skirtingai.

Šiandien skelbiamoje ataskaitoje taip pat aptariamas augantis susidomėjimas gydomuoju psichodelinių narkotikų potencialu. Nors atliekama daug žadančių mokslinių tyrimų, susijusių su šių medžiagų galimybėmis gydant įvairias psichikos sveikatos ligas, ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į riziką, kad ES ir kitur tokios programos gali būti nereguliuojamos. Augantis susidomėjimas šia tema gali paskatinti plačiau eksperimentuoti su šiomis medžiagomis neprižiūrint sveikatos priežiūros specialistams, todėl kai kuriems pažeidžiamiesiems asmenims gali kilti pavojus.

Opioidų problemos Europoje kinta

Dažniausiai Europoje vartojamu neteisėtu opioidu išlieka heroinas, tačiau kai kuriuose regionuose vis didesnį susirūpinimą kelia ir sintetinių opioidų vartojimas. Daugelis sintetinių opioidų pasižymi itin stipriu poveikiu ir kelia apsinuodijimo ir mirties pavojų. Tūkstančiams dozių pagaminti reikia visai nedidelio jų kiekio, todėl organizuotoms nusikalstamos grupuotėms šios medžiagos gali būti pelningesnės.

Europos narkotikų rinkoje ir toliau atsiranda naujų nekontroliuojamų sintetinių opioidų – nuo 2009 m. jų iš viso nustatyta 74. Pastaraisiais metais didžioji dalis naujai identifikuotų opioidinių medžiagų, apie kurias pranešta ES ankstyvojo perspėjimo sistemoje (**EWS**), buvo labai stiprūs **benzimidazolo** (nitazeno) opioidai. Palyginti su **Šiaurės Amerika**, nauji sintetiniai opioidai (pvz., fentanilio dariniai ir nitazeni) šiuo metu vaidina gana nedidelį vaidmenį Europos narkotikų rinkoje, tačiau kai kuriose šalyse kelia didelių problemų.

Nauji sintetiniai opioidai (įskaitant benzimidazolus ir fentanilio darinius) yra siejami su didėjančiu mirčių nuo perdozavimo skaičiumi **Baltijos šalyse**. **Estijoje** naujų sintetinių opioidų aptikta mišiniuose, kurių sudėtyje yra benzodiazepino ir gyvūnams skirto raminamojo vaisto **ksilazino**. Šie deriniai, atitinkamai vadinami „**benzo-dope**“ ir „**tranq-dope**“, yra siejami su mirtimis nuo perdozavimo **Šiaurės Amerikoje**. Ataskaitoje nurodoma: „<...> nors šiuo metu problemos šioje srityje yra palyginti nedidelės, ši medžiagų grupė kelia grėsmę, ateityje galinčią daryti didesnį poveikį Europos gyventojų sveikatai ir saugumui.“

Šiuo metu heroino prieinamumas tebėra didelis. 2021 m. ES valstybėse narėse konfiskuoto heroino kiekis išaugo daugiau nei dvigubai – iki 9,5 tonos, o **Turkija** konfiskavo rekordinį jo kiekį – 22,2 tonas. Beveik visas Europoje suvartojamas heroinas gaunamas iš **Afganistano**, kur 2022 m. balandžio mėn. Talibanas paskelbė draudimą auginti opijines aguonas. Nors dar per anksti vertinti, kaip šis draudimas paveiks Europos heroino rinką, baiminamasi, kad bet koks šio narkotiko pasiūlos sumažėjimas gali lemti sintetinių opioidų pasiūlos ir paklausos padidėjimą.

EMCDDA valdybos pirmininkas Franzas Pietschas apibendrindamas pažymi: „Šiandien paskelbta ataskaita yra labai svarbus šaltinis, suteikiantis strateginių įžvalgų apie su narkotikais susijusią padėtį Europoje ir jos poveikį visuomenės sveikatai bei saugumui. Ataskaita paskelbta svarbiu metu, nes EMCDDA ruošiasi naujam mandatui ir naujai ateičiai. Nekantriai laukiame šios daug žadančios naujos misijos, kurią įgyvendindama agentūra išplės savo stebėsenos pajėgumus, padidins ES pasirengimą ir padės ugdyti kompetenciją, kad būtų galima imtis geresnių intervencinių priemonių narkotikų srityje.“

(¹) Daugiau informacijos apie *2023 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitą* žr. https://www.emcdda.europa.eu/event/2023/06/launch-event-european-drug-report-2023_en. Ataskaitoje aprašoma su narkotikais susijusi padėtis iki 2022 m. pabaigos, remiantis 2021 m. ir, jei yra, 2022 m. duomenimis.

(²) 2024 m. EMCDDA taps Europos Sąjungos narkotikų agentūra (EUDA) ir įgis platesnius įgaliojimus.

(³) https://www.emcdda.europa.eu/publications/faq/cannabis-laws-europe-questions-and-answers-for-policymaking_en

(⁴) https://www.emcdda.europa.eu/news/2023/new-cannabinoid-hhc-spotlight-market-evolves_en

(⁵) https://www.emcdda.europa.eu/news/2022/11/no-laughing-matter-new-report-shows-rise-recreational-use-nitrous-oxide_en